Oponentský posudek disertační práce Josefa Švédy Mašínovský mýtus. Ideologie v české literatuře a kultuře od druhé půle dvacátého století k dnešku

(doktorské studium, FF UK, obor dějiny české literatury a teorie literatury)

Předložená disertační práce představuje zcela zralé dílo, v němž jak způsob řešení, tak i způsob psaní a vyjadřování svědčí o promyšlenosti, zkušenosti, ale i schopnosti odstupu od vyprodukovaného textu. Výsledkem je tedy zcela originální a pro obor navýsost užitečná práce, která se navíc dobře čte a neuzavírá problematiku do sebe, ale naopak produkuje další otázky a odpovědi.

Práci svědčí rovnováha mezi výkladově interpretačním zřetelem ke konkrétnímu materiálu, který je zvládnut zcela brilantně, a mezi tendencí abstrahovat, směřovat od materiálové analýzy k obecnějším závěrů. Materiál je navíc dobře výkladově rozložen volbou produktivních teoretických konceptů (White, Foucault, Barthes, nový historismus), u nichž autor neparafrázuje vše zajímavé, ale funkčně z nich přejímá to, co se ukazuje jako inspirativní a produktivní nástroj pro zvolený typ mašínovského materiálu. Stejně tak jsou uměřeně a funkčně do textu vnášeny diskursy historického výkladu. I v nich namísto utkvívání ve faktičnosti ukazuje Josef Švéda schopnost postihnout to, co má univerzální platnost; např. konkrétní dějinná účast Josefa Mašína st. v bitvě u Zborova je ihned funkčně zasazena do kontextu tohoto místa jako emblému českého hrdinství či jako místa-důkazu emancipace českého vojenství.

Stejně tak je cenné, že z hlediska historických prací, které utvářejí širší, konceptualizační rámec, vychází Švéda spíše z prací zahraničních, jež české dějiny zkoumají z odstupu, bez oslavně sebe-prezentačního diskursu (Bryant, Wingfield, Heimann, Orzoff). Tento typ diskursu nepracuje se stereotypem komunistického vs. antikomunistického výkladu, ale vykládá odlišně i to, co český diskurs oslavuje stereotypně jako patriotické hodnoty. Tento odstup od českého národního mýtu je podstatný a produktivní pro výklad obrazných figur nepřítele, které jsou stěžejní pro všechny podoby mašínovského mýtu.

Variace mašínovského příběhu v komunistickém i postkomunistickém období jsou dostatečně hodnotově protikladné, aby garantovaly základní vykladačské napětí. Nepřekvapí ani, že pod takto hodnotově protikladným vyzněním jsou odhaleny víceméně tytéž rétorické postupy a propagandistické nástroje. Na analýze stejnosti a různosti mašínovského příběhu je příjemné sledovat, že materiálu je tak akorát na to, aby umožnil aplikovat metodu zacíleného zevrubného čtení, kdy lze věnovat pozornost i podružnému detailu, ale autor ani čtenář

neztrácejí povědomí širšího celku. Oproti disertacím, kde se materiálu ukázalo být příliš, či naopak zase příliš málo, zde čteme verzi, v níž výběr materiálu zvládnut přesně a produktivně. To autorovi umožňuje shromáždit veškeré relevantní rysy jednotlivých analyzovaných děl a z nich pak vyvozovat zobecňující postuláty. A ze stejného důvodu nemusí autor disertaci komponovat tradičním způsobem „nejdříve (převzatá) teorie, poté (jeho vlastní interpretační) praxe“, ale může nechat teoretické abstrakce z vlastních analýz jen tak mimoděk vyplývat právě tím, že tyto analýzy jsou vedeny až k vyčerpání jednotlivých témat.

Smysluplná je i závěrečná kapitola, která analyzované postupy a koncepty výkladu mašínovského příběhu-mýtu rozšiřuje i na další projevy historických narativů, které mají evidentní politický či společenský dopad. Zde již se může autor od přesného popisu a výkladu konkrétně uchopovaného materiálu přesunout k větším a rozvolněnějším abstrakcím, stejně jako k aplikaci a domýšlení širšího spektra historické, politologické i filozofické literatury. I toto volnější pole však zaplňuje produktivně, s koherencí, zacílením a akademickou kázní.

Práce ve mně vzbuzuje pouze pár pochybujících otázek, které by bylo záhodno při obhajobě specifikovat a komentovat. Zde jsou:

1) Nakolik lze příběh Josefa Mašína st. vykládat skutečně jako příběh o národní legendě? Procházkovu knihu *Sestupme ke kořenům* vydal MNV v Lošanech u Kolína, a ne renomovaný celostátní nakladatel; jejím autorem byl místní kronikář, a nikoli uznávaný spisovatel. Tryzny a vzpomínkové akce se dělaly v poválečných letech po stovkách, povyšování in memoriam také; ani toto není důkaz o větším dopadu, o zrodu obecně známé legendy. Jakkoli tedy je Švédův výklad „sekulární hagiografie“ velice promyšlený a produktivní, nevymazal zcela moji otázku, zda mýtus otce a jeho odkazu-dědictví není až konstruktem vyrobeným prostřednictvím příběhu bratrů Mašínů – jako narativní prvek zřetelně vysvětlující motivaci jejich činů.

2) Anti-pólové názvy typu „kapitalistický realismus“ či „komunistický antimýtus vs. antikomunistický mýtus“ jsou vděčné a funkční, někdy však svádějí k možná až příliš binárně opozičnímu výkladu. Proto bych chtěl slyšet více „důkazů“ pro tezi, že „mašínovské polistopadové romance jsou vybudovány (ať už vědomě, nebo nevědomě) jako přímý protiklad k vyprávěním z éry komunismu“ (s. 162). Ke zpochybnění této teze by jistě šlo uvést, že Novák ani Masin dosti prokazatelně ty komunistické verze nemohli znát; proto bych chtěl slyšet autorovu argumentaci, která by takovou námitku vyvracela.

3) Podobný problém jako v bodě 2). Teze o Fučíkovi jako lyrickém hrdinovi komunismu a o Mašínech jako epických hrdinech kapitalismu zní pěkně, ale opět by bylo

třeba rozvinout, co a jak je míněno označeními „lyrický“ a „epický“ a kde vlastně a nakolik vůbec komparativní pole pro srovnání obou mýtických typů tu vzniká.

Výhrady k textovému provedení (textaci) mám pouze velice dílčí. Pro možné knižní vydání – které mi přijde jako velice smysluplné a poměrně snadno realizovatelné – bych doporučoval text prokrátit; někdy lze totéž sdělit i za pomoci méně slov, případně není potřeba předpokládat modelového vnímatele, který o problematice neví takřka nic. Občas se do textu dostanou formulace, které jsou sice evidentně dobře míněny, ale to, co tvrdí, je neudržitelné. Tak není pravda, že v seriálu *Třicet případů majoraz Zemana* se nevyskytují „vlastní jména historických postav“ (s. 50); některá jména jsou sice skrytá (Černý – Holý – Braun), ale jiná se vyskytují zcela průzračně a významotvorně: Gottwald, Dzeržinskij, ale stejně tak třeba Villon či Kafka. Špatně je parafrázovano Fryeovo členění „čtyř literárních žánrů“ (s. 85 nahoře): komedie je tu uvedena dvakrát a chybí tu naopak romance, navíc ve Fryeově pojetí nejde o žánry, ale o typy mýtu. Výjimečné jsou i chyby ve jménech či datacích; zde zamrzí chybné psaní „Vinetou“ (s. 109, 110) místo Vinnetou, opakované použití křestního jména (Rudolf) namísto příjmení (Martin) u odkazu na spoluautora knihy *Čtyři české osudy* (s. 16 a105) či psaní „Greenblat“ (s. 15) namísto Greenblatt. Na straně 146 (nahoře) jede Švédovi jeden Ctirad Mašín na nárazníku a druhý Ctirad Mašín na brzdových tyčích (stejného vlaku), zatímco Josef Mašín nejede nikde, ale do cíle také dojede.

Celek práce nejen splňuje, ale i výrazně překračuje nároky kladené na daném oboru a instituci na disertační práce. Proto tuto disertační práci **rád doporučuji k obhajobě**.

V Praze dne 4. 5. 2011

Prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.